

ROK KONIKLECŮ 2023

2023 Rok konikleců
Českého svazu ochránců přírody

Obsah

Úvod	3
Poznávací znaky koniklece	6
Druhy konikleců	7
Co ohrožuje koniklece	11
Co můžeme pro koniklece udělat	12
Pracovní listy	13
Řešení	27
Něco o nás	28

Rok konikleců 2023

Vydal: Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP, 2023

Zdroj: Koniklece České republiky, Josef Komárek a Jaroslav Podhorný

<https://biodiverzita.csop.cz/rok-konikleců/>

Fotografie konikleců: Jan Moravec, Vlastislav Vlačiha

Pracovní listy: Václav Bartuška, Lenka Žaitliková, Květa Hrbáčková, Markéta Klimo

Kresby: Markéta Klimo

Úvod

Proč Rok konikleců?

Český svaz ochránců přírody vyhlašuje od roku 2020 tematické roky. Jejich smyslem je upozornit nejrůznějším způsobem veřejnost na vybrané skupiny rostlin a živočichů, na důvody a způsoby jejich ochrany a s tím související nutnost ochrany jejich biotopů.

Rok 2023 vyhlásil Český svaz ochránců přírody Rokem konikleců. Cílem je upozornit nejen na tyto krásné ohrožené jarní květiny, ale i na nutnost a možnosti ochrany biotopů, v nichž se vyskytují, tedy především stepí a lesostepí (světlych lesů).

Připravují se vycházky za konikleci, nová publikace o koniklecích České republiky, putovní výstava, brigády na pomoc koniklecím lokalitám, opět i soutěž a ledacos dalšího.

Tento průvodce vznikl jako doplněk k tematickému roku. Je určen pro pedagogy, vedoucí při volnočasových aktivitách a všechny, kdo pracují s dětmi a mládeží. Má představit koniklece dětem a seznámit je také s možnostmi jejich ochrany prostřednictvím krátkého textu a několika hravých pracovních listů.

Co je to koniklec

Koniklece jsou rostliny kvetoucí především na jaře, kdy se stávají brzy po zimě ozdobou probouzející se přírody. Většina druhů patří mezi zvláště **chráněné a ohrožené druhy**, některé byly kvůli své významnosti zařazeny mezi evropsky významné druhy a jsou chráněny mezinárodně.

České jméno **koniklec** vzniklo zkomolením staročeského **poniklec**, které odkazuje na poniklý, tedy nicí květ, svěšený dolů. Vědecké rodové jméno (*Pulsatilla*) je odvozeno od slova pulsare, **zvonit**.

Koniklece patří do čeledi **pryskyřníkovitých** (*Ranunculaceae*), vyskytují se převážně v mírném a mírně teplém pásmu severní polokoule a je jich známo asi 30 druhů. Jsou **blízce příbuzné sasankám**.

Rostou na suchých, kamenitých loukách, často na bývalých pastvinách, i na skalách.

Po odkvětu vzniká **bohaté souplodí nažek** s chlupatými přívěsky, a především tohle koniklece odlišuje od blízce příbuzných sasanek. Všechny druhy tohoto rodu jsou **jedovaté**.

Poznávací znaky koniklece

**husté chlupy
na povrchu**

**útvár z listenů
na stonku**

**pastelová nebo
bílá barva květu**

**obvykle šest
okvětních lístků**

**stonek je zakon-
čen jediným kvě-
tem**

**složené listy
v přízemní růžici**

Druhy konikleců

V České republice je původních **pět druhů** konikleců. Bohužel všechny koniklece z naší krajiny mizí, některé se blíží i k vyhynutí. Jsou zákonem chráněné v různém stupni ohrožení. Všechny druhy jsou také na Červeném seznamu (mezinárodním seznamu ohrožených druhů rostlin a živočichů).

Koniklec velkokvětý se vyskytuje jen na Moravě. Roste na suchých trávnících, na skalních stepích, vzácněji na lesních světlinách, na horninách převážně vápnitých, ale nevyhýbá se ani kyselému podloží. Kvete v březnu a dubnu, často podruhé i na podzim.

V České republice se jedná o **zákonem chráněný druh v kategorii silně ohrožený**.

Koniklec otevřený roste jen v Čechách. Patří také mezi druhy ze seznamu Natura 2000. Roste v suchých až mírně vlhkých travinných porostech, v lesních lemech a na lesních světlinách nebo v reliktních borech. Nejčastěji osídluje kyselé, mělké kamenité, dobře propustné půdy. Vykvétá později než podobný koniklec velkokvětý, optimum má v dubnu a květnu. U nás se jedná o **zákonem chráněný druh v kategorii kriticky ohrožený**.

Koniklec luční český na Moravě pomalu mizí, v Čechách je populací daleko více.

Roste v xerothermních (teplomilných a suchomilných) travinných porostech, na skalách, lesních okrajích, vzácněji na písčinnách nebo ve světlých lesích. Vyžaduje suché nebo vysychavé, mělké, kamenité a písčité půdy. Kvete od března do května.

U nás se jedná o druh **zákonem chráněný v kategorii silně ohrožený**.

V okolí Bělé pod Bezdězem se vyskytuje jeho poddruh, **koniklec luční bělavý**, který je **na pokraji vyhynutí**.

Koniklec alpský roste doposud roztroušeně na vhodných stanovištích vyšších poloh Krkonoš. Vyskytuje se na alpinských a subalpinských trávnících, na horských pastvinách nebo na úpatí ledovcových karů (ledovcových údolí), výjimečně také na světlinách v horských smrčínách. Je výrazně světlomilným druhem. Kvete v květnu a červnu, květy mají bílou barvu. U nás se jedná o **zákonem chráněný druh v kategorii ohrožený**.

Koniklec jarní zahrnuje na našem území dva poddruhy, ***vernalis*** (pravý) a ***alpestris*** (alpský). Nominátní varianta *vernalis* roste v nižších polohách na silně kyselých půdách. Horská varianta *alpestris* je celkově menší a roste v subalpinském stupni (vysokohorské polohy kolem horní hranice lesa) a na slabě kyselých až neutrálních půdách. Kvete od dubna do června. U nás se jedná o zákonem chráněný druh v **kategorii kriticky ohrožený**. V současné době je **na pokraji vyhynutí**, bez záchranných kultivací by již v České republice nerostl.

Co ohrožuje koniklece

Většina druhů konikleců je **ohrožena** zarůstáním stanovišť **dřevinami**, **zahušťováním bylinného patra** a **hromaděním stařiny**. Některé druhy jsou ohroženy **imisemi dusíku**, které způsobují zarůstání konkurenčně silnými druhy bylin. Velkým problémem může být nadměrný **okus květů zvěří**, nebo **rozrytí půdy** divokými prasaty.

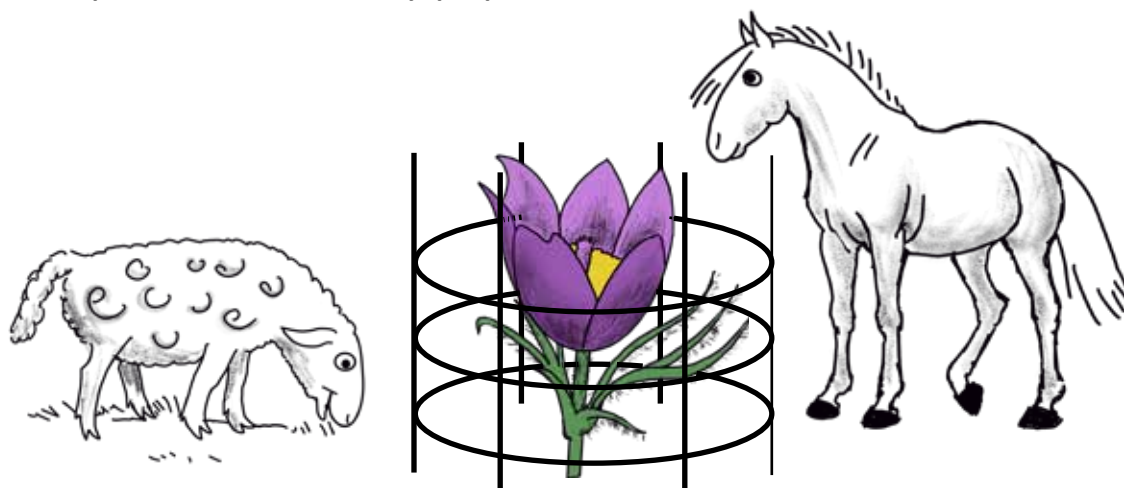
Někteří „pěstitelé“ se také snaží o zpestření svých zahrádek koniklenci vyrýpnutými ve volné přírodě. Zpravidla bez valného úspěchu. **Vyrýpnout koniklec** na přírodní lokalitě tak, aby přežil na zahrádce, je prakticky nemožné a rostlina zpravidla velmi rychle umírá. Je nutno upozornit, že tímto jednáním se dotýčná osoba také dopouští **porušení zákona o ochraně přírody a krajiny**.

Pro **množení** konikleců je důležité **částečné obnažení půdy**, které umožní klíčení semen a uchycení semenáčků.

Co můžeme pro koniklece udělat

Koniklece jsou rostliny s úzkými ekologickými vazbami a těžce se přizpůsobují změnám ekologických podmínek. Proto je nutné zvýšeným úsilím stabilizovat biotopy (stanoviště) s populacemi všech druhů konikleců pomocí ochrannářských opatření. Schválení záchranného programu a úsilí státní ochrany přírody i nevládních organizací nejspíše zabránilo dramatickému poklesu početnosti většiny populací.

Ochrana v polopřirozené vegetaci bývalých luk a pastvin spočívá především v **odstraňování stařiny** (odumřelé biomasy), **kosení porostů**. Dále koniklecům prospívá extenzivní **pastva ovcí a koz** (řada lokalit jsou bývalé pastviny). V Podýjí již několik let zkoušejí pastvu Exmoorských poníků, kteří dobře potlačují expanzivní trávy. Na plochách, které zarůstají dřevinami, je nutné jejich odstraňování. Na vhodných místech je výjimečně možné uplatnit i **řízené vypalování** za důkladných protipožárních opatření.

Z důvodu nadměrného okusu především spárkatou zvěří, oštipování poupat bažanty nebo rozrývání lokalit divokými prasaty, se na některých lokalitách přistoupilo k **oplocování** bud' částí lokalit nebo jednotlivých trsů.

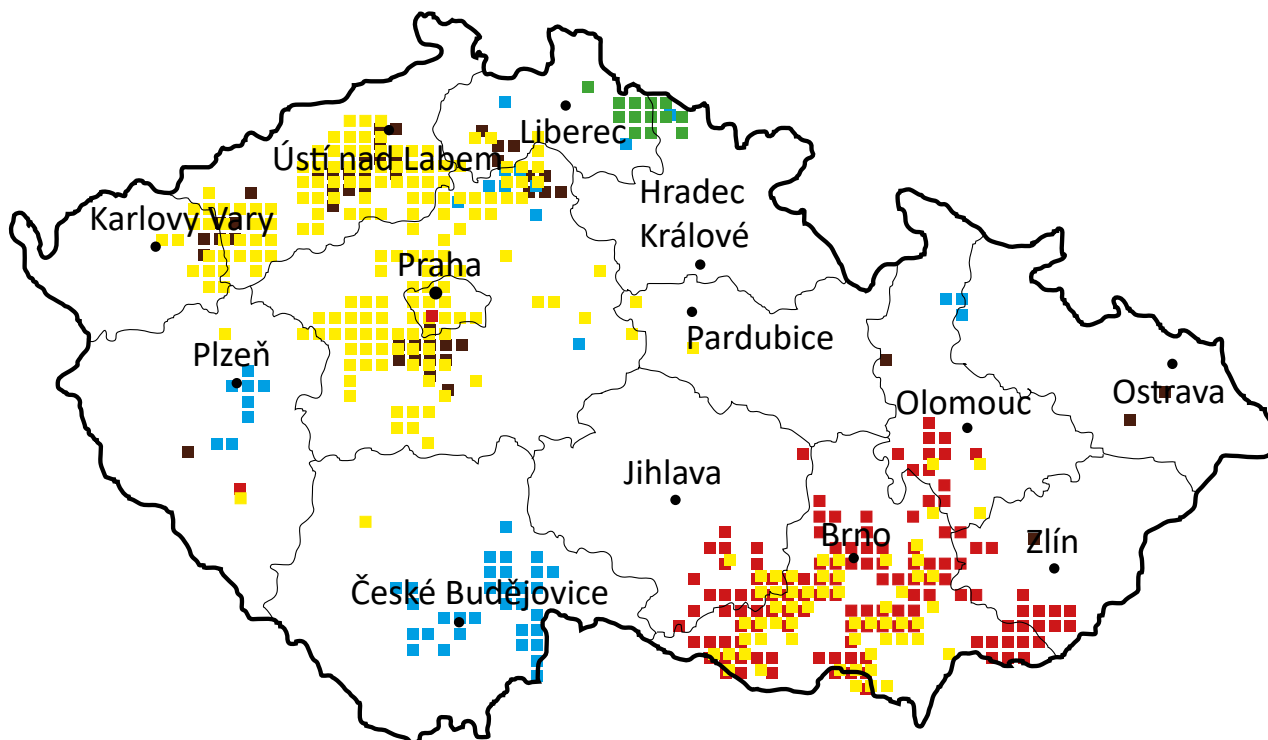
Díky **pěstování konikleců mimo místo přirozeného výskytu** je možné vypěstované mladé rostliny vysazovat zpět na lokality a posílit tak stávající populaci.

Pracovní listy

Na následujících stránkách jsou různé úkoly a hry. Všechny se nějak týkají konikleců. Jistě je hravě vyřešíte.

Mapa výskytu konikleců (neověřená)

Údaje jsou převážně nerevidované. Podrobnou mapu najdete na <https://pladias.cz/>.

- koniklec velkokvětý
<https://pladias.cz/taxon/overview/Pulsatilla%20grandis>
- koniklec luční český
<https://pladias.cz/taxon/distribution/Pulsatilla%20pratensis%20subsp.%20bohémica>
- koniklec alpský
<https://pladias.cz/taxon/overview/Pulsatilla%20alpina>
- koniklec jarní
<https://pladias.cz/taxon/overview/Pulsatilla%20vernalis>
- koniklec otevřený
<https://pladias.cz/taxon/overview/Pulsatilla%20patens>

1. KONIKLEC V PŘÍRODĚ

Zkus najít volně rostoucí koniklec v místě svého bydliště, nebo v jeho okolí.

POKUD HO NAJDEŠ, BUĎ V TOM MÍSTĚ VELMI OPATRNÝ/ Á. JE TO ŽIVÝ POKLAD.

2. KONIKLEC NA ZAHRADĚ

Pokud žádný volně rostoucí koniklec nenajdeš, pokus se najít koniklec obecný na některé zahrádce. Tento koniklec můžeš koupit v zahradnictví a vysadit ho i na své zahradě. Pěstuje se v několika barvách.

3. DOPLŇ POZNÁVACÍ ZNAKY KONIKLECE

--

--

--

--

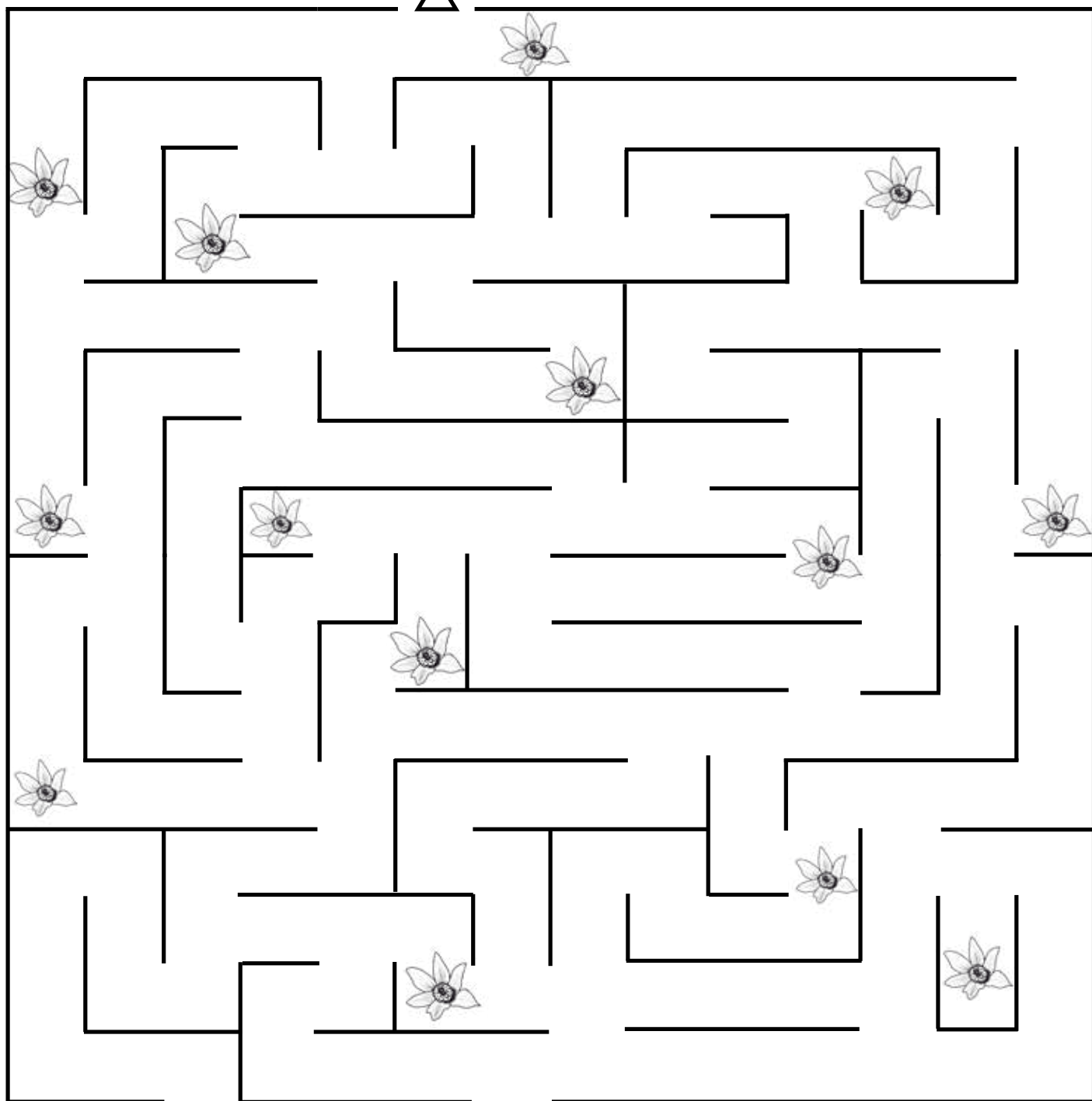
--

--

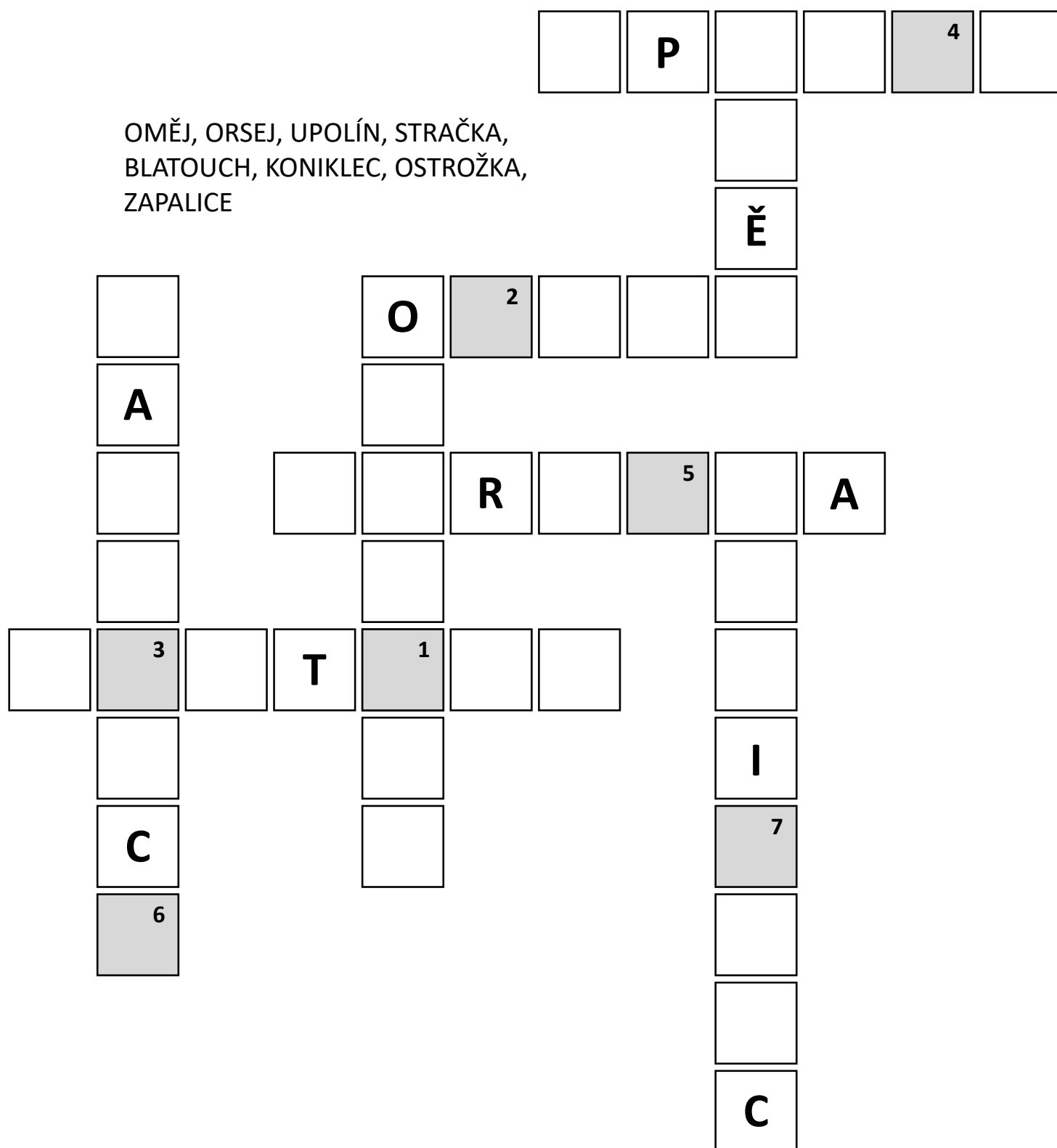
4. BLUDIŠTĚ

Pomůžeš ovečkám najít cestu přes louku k ostatním tak, aby nepošlapaly žádný koníček?

5. KRIS-KROS

V České republice můžeme najít více pryskyřníkovitých rostlin než jen koniklec. Zkus některá jejich jména najít v našem kris-krosu. Po doplnění všech uvedených jmen najdeš v tajence jméno další jarní rostliny.

6. OSMISMĚRKA

Najdi v osmisměrce deset druhů rostlin: řebříček, pampeliška, divizna, bojínek, lipnice, koniklec, hlaváč, kopretina, zvonek, srha

P	V	Ř	E	B	Ř	Í	Č	E	K
T	A	U	K	S	Č	D	F	C	J
S	N	M	O	S	Á	L	K	E	L
K	Z	E	P	R	V	R	B	L	I
E	I	B	R	E	A	C	N	K	P
N	V	U	E	A	L	A	N	I	N
Í	I	C	T	S	H	I	F	N	I
J	D	V	I	T	S	R	Š	O	C
O	K	E	N	O	V	Z	S	K	E
B	S	Š	A	H	I	K	L	Y	A

7. ŠIFRA

Přiřaď k číslům správná písmena a přečti větu. Náповěda: písmena jsou bez háček a čárek.

20	5	13	5	18		22	19	5	3	8	14	24		4	18	21	8	24	
11	15	14	9	11	12	5	3	21		18	15	19	20	15	21	3	9	3	8
22		3	18		10	19	15	21		3	8	18	1	14	5	14	5		

8. DOPLŇOVAČKA

Zapiš slova podle obrázků a v šedém sloupečku najdeš tajenku.

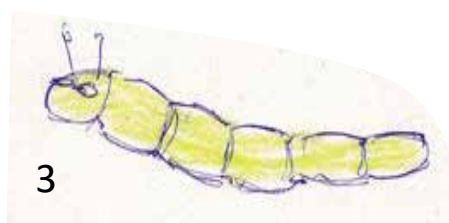
1										
			2							
3										
4										
				5						
	6									
					7					
		8								

6

8

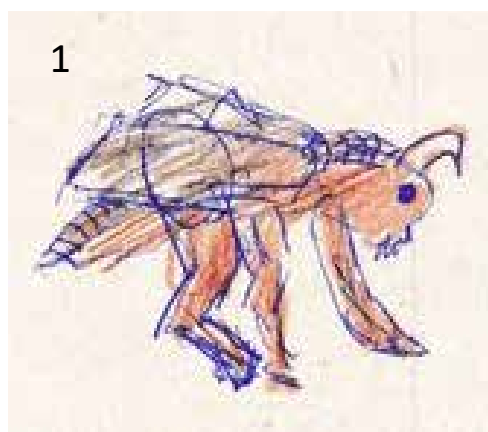
3

4

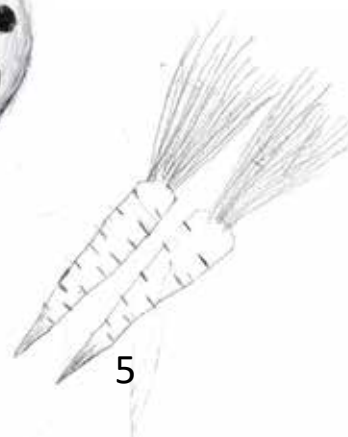
2

1

7

5

9. VYSVĚTLI, PROČ

Zde máte několik lidových názvů koniklece. Zkuste napsat (nakreslit), proč se mu tak říkalo: „boží fousky, čertovy vousy, koniklec visutý, kosmatinec, květina vánku, poklonec, větrnice“

10. VYSVĚTLI, PROČ

Zkus napsat (nakreslit), jak vzniklo jméno „koniklec“. Je to nějaká klec na koně? Když ho kůň sní, dá se zavřít do klece? Ale kdo by zavíral koně do klece? Je to záhada skoro detektivní.

11. MALÝ TEST O KONIKLECI

1) koniklec je rostlina:

- a) jedlá
- b) jedovatá
- c) jedlá, ale jen jednou

2) koniklec kvete:

- a) brzo na podzim
- b) jenom když se mu chce
- c) brzy na jaře

3) koniklec je:

- a) běžný plevel
- b) naprostá haluz
- c) chráněná rostlina

4) koniklece rostou:

- a) na lukách
- b) v bažinách
- c) v Mordoru

5) koniklec je celý:

- a) chlupatý
- b) holý
- c) holí si pouze nohy a podlistí

6) Vyberte z následujících fotografií prostředí, které by mohlo vyhovovat koniklecům.

12. KTERÝ Z NÁSLEDUJÍCÍCH ŽIVOČICHŮ ŽIJE VE STEJNÉM PROSTŘEDÍ JAKO KONIKLEC?

A

B

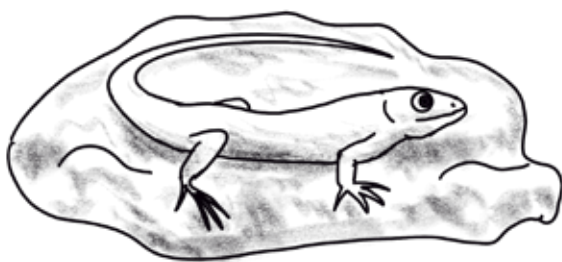

C

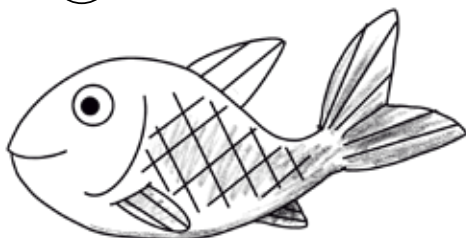

MŇAM
KOMÁR

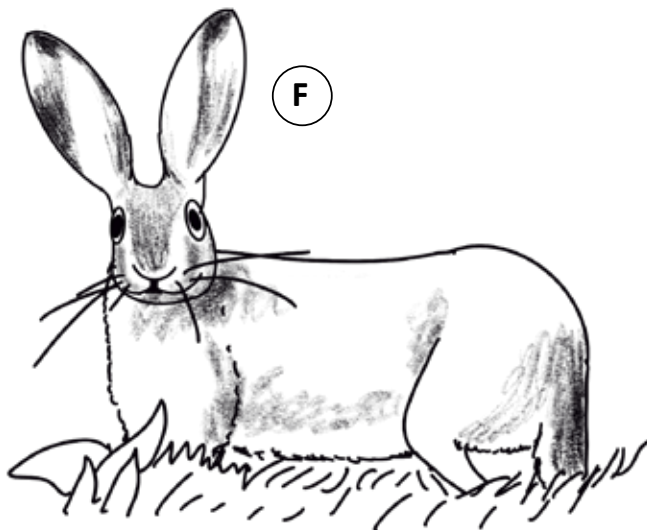
D

E

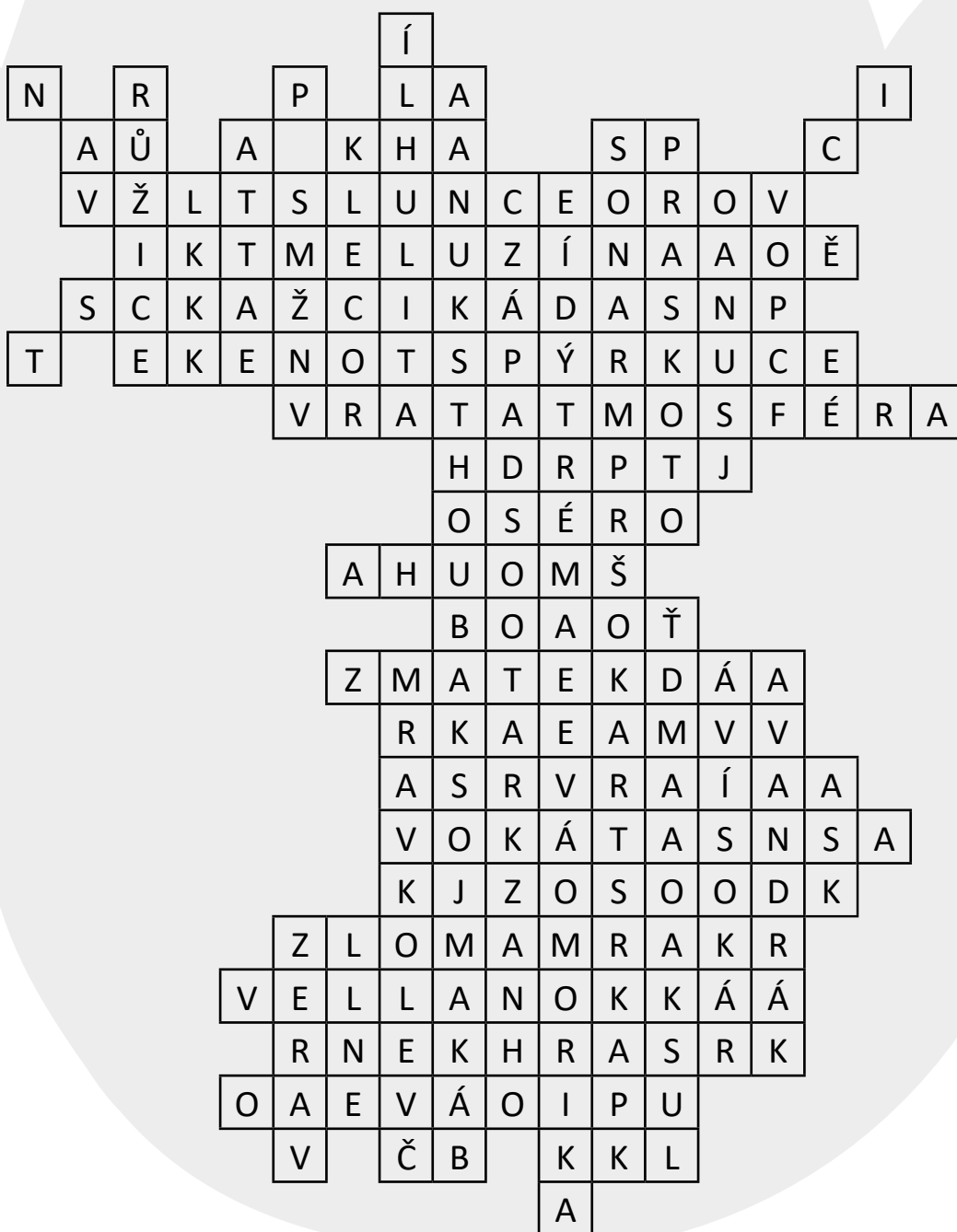
F

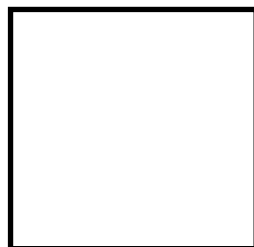
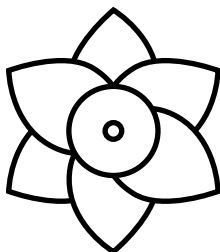
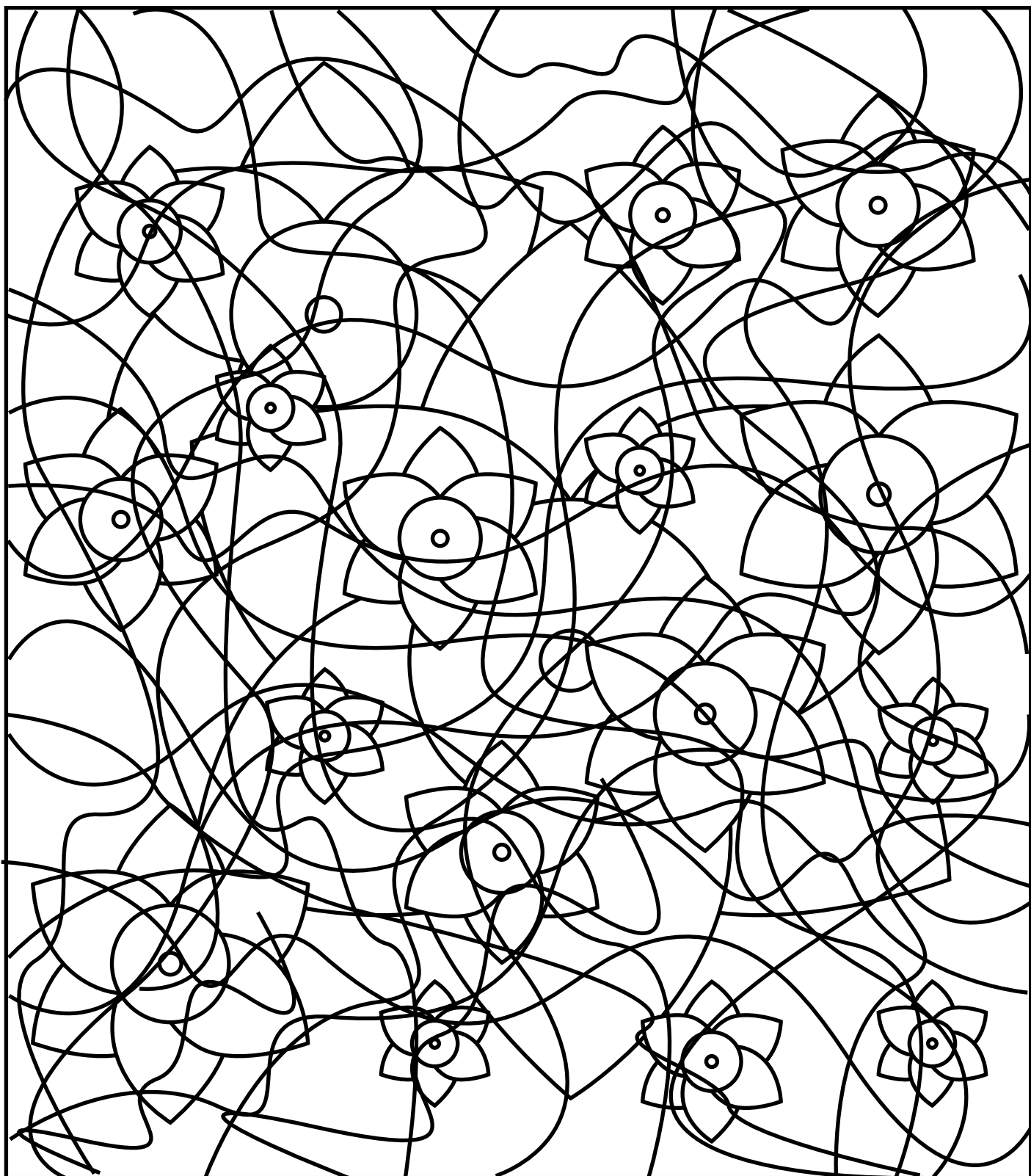
13. OSMISMĚRKA

Najdi v osmisměrce tato slova, a z písmenek, která zbydou, získáš zbytek věty.
Rod koniklec je geneticky nejblíže příbuzný a s největší pravděpodobností i ...

ATMOSFÉRA, RAPER, BORKA, ROHÁČ, CIKÁDA, ROKLE, CUKR, ROSA, ČERV,
RUKA, DÉŠŤ, RŮŽICE, HOUBA, SAVCI, KLEC, ZKRAT, KOTVA, SLUNCE, KRÁSA,
SONAR, KUNA, STONEK, LANO, STRAKOŠ, LUSK, ŠMOUHA, MELUZÍNA, ŠŤÁ-
VA, MLHA, TRÉMA, MRAK, UHLÍ, MRAVKOLEV, ULITA, OMORIKA, VANDRÁK,
ORLOJ, VIKEV, OŠATKA, VRATA, OTAVA, ZÁPAD, PALIST, ZDROJ, POUPĚ, ZE-
RAV, PRASKOT, ZLOM, PSÁRKA, ZMATEK, RÁKOSÍ, NAŽKA

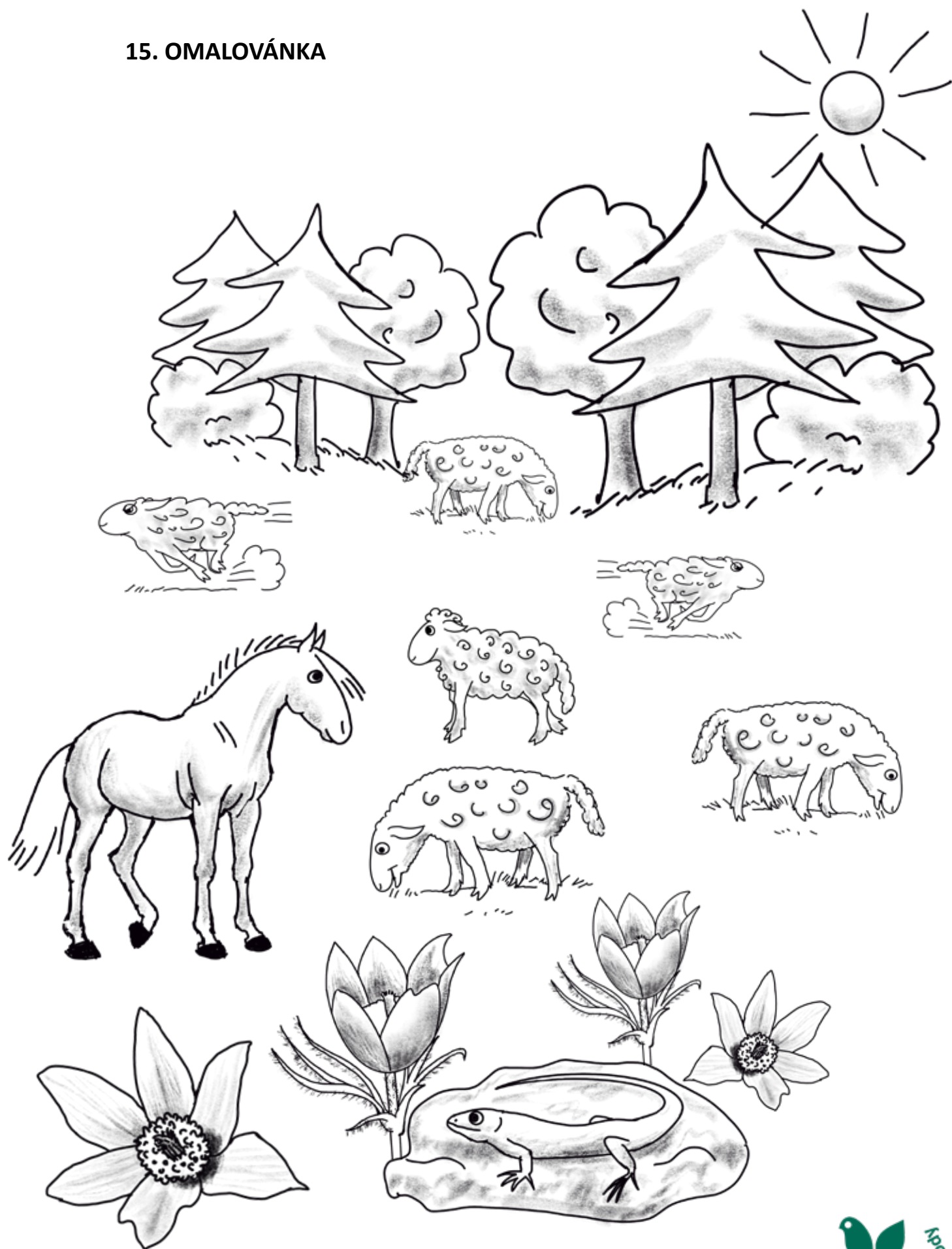

14. DOKÁŽEŠ NAJÍT A SPOČÍTAT VŠECHNY KVĚTY KONIKLECE?

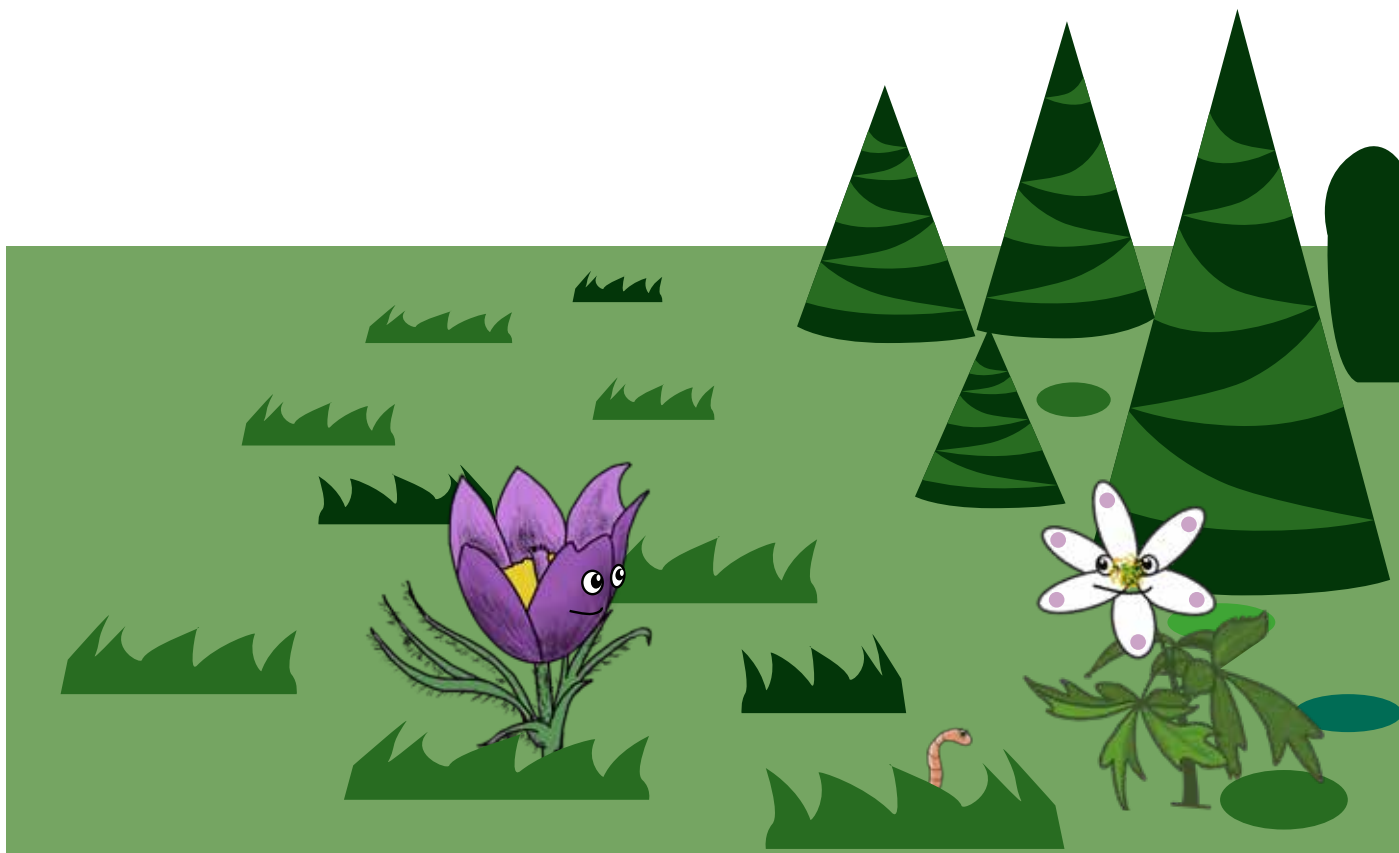
<https://mopici.cz/>

15. OMALOVÁNKA

16. ROZDÍLY

Obrázky jsou na první pohled stejné, ale na druhý už ne.
Dokážeš najít 10 rozdílů?

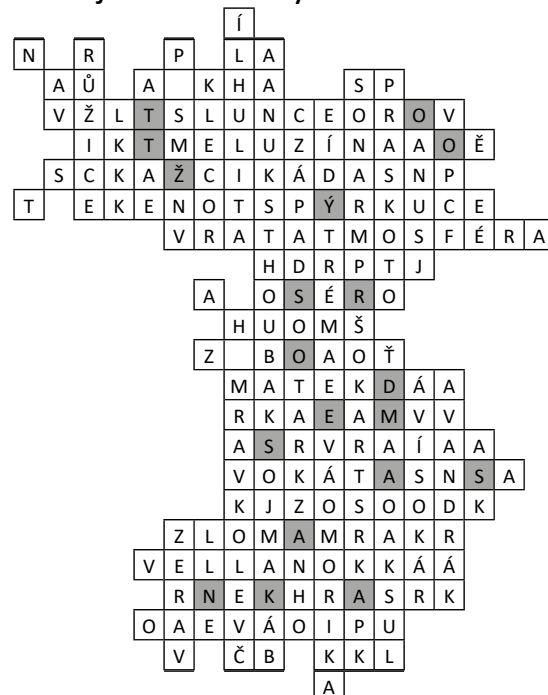
Řešení

1. najdi koniklec v přírodě
2. najdi koniklec na zahradě
3. viz strana 6
4. více různých řešení
5. tajenka: orlíček
- 6.

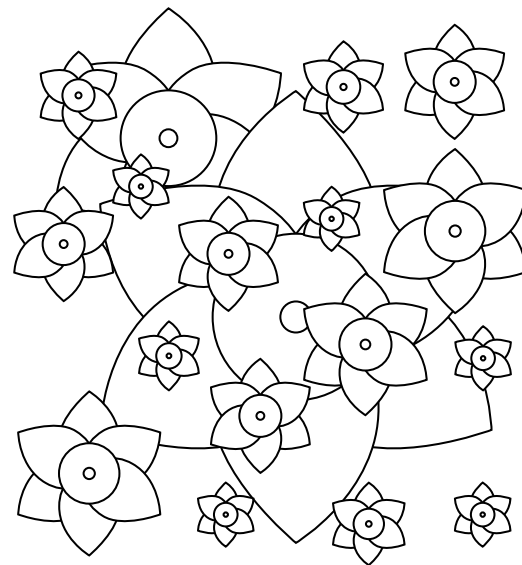
P	V	Ř	E	B	Ř	Í	Č	E	K
T	A	U	K	S	Č	D	F	C	J
S	N	M	O	S	Á	L	K	E	L
K	Z	E	P	R	V	R	B	L	I
E	I	B	R	E	A	C	N	K	P
N	V	U	E	A	L	A	N	I	N
Í	I	C	T	S	H	I	F	N	I
J	D	V	I	T	S	R	Š	O	C
O	K	E	N	O	V	Z	S	K	E
B	S	Š	A	H	I	K	L	Y	A

7. Téměř všechny druhy konikleců v ČR jsou chráněné.
8. 1) kobylka, 2) strom, 3) housenka, 4) pampeliška, 5) mrkev, 6) motýl, 7) beruška, 8) slunce, tajenka: koniklec
9. více možností
10. viz strana 1.
11. 1b (c), 2c, 3c, 4a, 5a, 6c
12. D (F)

13. tajenka: totožný s rodem sasanka

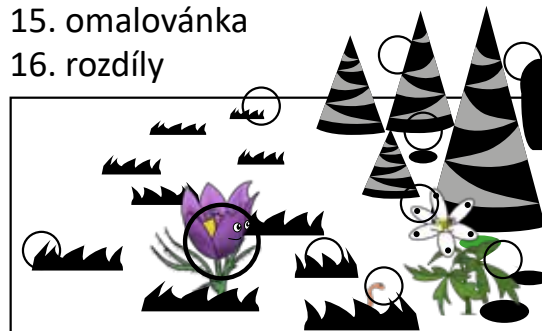

14. 18 květů

15. omalovánka

16. rozdíl

Líbil se Vám náš průvodce? Můžete se přidat.
Rádi Vás uvidíme třeba na soutěži Zlatý list (www.zlatylist.cz).

Něco o nás

Sdružení mladých ochránců přírody (SMOP)

Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP je zájmová složka Českého svazu ochránců přírody, která sdružuje základní organizace pracující s dětmi a mládeží. Jejím posláním je koordinace a podpora této činnosti. Zjednodušeně lze říci, že je to „servisní organizace“ pro práci s dětmi a mládeží v ČSOP.

Oddíly mladých ochránců přírody (MOP)

Na 1 350 dětí do 18 let působí ve více než 60 oddílech mladých ochránců přírody (mopíků) Českého svazu ochránců přírody. Jejich přehled s kontakty najdete na:

<https://mopici.cz/oddily/>

O děti v oddílech se stará přes 240 dospělých vedoucích. Do oddílové činnosti mopíků je tedy zapojeno téměř 1 600 členů ČSOP.

Mopíci se scházejí na pravidelných schůzkách, vyjíždějí do přírody na jednodenní i vícedenní výpravy, pořádají zimní, jarní i letní tábory, účastní se brigád a dalších aktivit pro přírodu, pořádají akce pro veřejnost, účastní se přírodovědných a ekologických soutěží, setkávají se na společných akcích.

Jejich činnost je pestrá a rozmanitá a netýká se pouze a nutně přírody. Vztah k přírodě je ale jejich společným pojítkem, jednou z hodnot, která je při výchově v oddílech považována za důležitou, a která má v životě člověka podstatný a nezanedbatelný význam.

Pořádáme soutěže

Zlatý list

www.zlatylist.cz

Dunajský umělec

<https://mopici.cz/dunajsky-umelec/>

Ekologická olympiáda

www.ekolympiada.cz

Soutěž k tematickému roku ČSOP

<https://mopici.cz/rok-koniklecu/>

Český svaz ochránců přírody
Sdružení mladých ochránců přírody
Michelská 5, 14000 Praha 4